

A Glatz Ferenc születésének 70. évfordulója
tiszteletére készült tanulmánykötet szerkesztője,
Láng István szavaival köszöntjük az ünnepeltet

AMÍG AZ ÜNNEPI KÖTET ELKÉSZÜLT...*

Glatz Ferenc akadémikus hetven éves. Szívből gratulálunk, további sikeres alkotómunkát és jó egészséget kívánunk. Ebből az alkalomból – többek kezdeményezésére – úgy gondoltuk, hogy tanulmánykötetet állítunk össze, amelyben szakmai partnerei, volt legközvetlenebb munkatársai szerepelnek az elnök, illetve a *past-president* által kezdeményezett programokhoz kötődő műveikkel részben korábbi előadásaik, tanulmányaik eredeti vagy újraserkesztett szövegével, részben új írásaikkal. Az elképzelés megvalósult. De olyan nagy volt az érdeklődés és a közreműködőkészség, hogy végül is egy meglehetősen vaskos kötetet publikáltunk. Ennek címe: *Az Akadémia, a nemzet tanácsadója*. A címadás a volt elnököt idézi. Az ő programjának része volt ugyanis, hogy az Akadémia kutassa és tárja fel az állam és a nemzet előtt álló új kihívásokat, dolgozzon ki javaslatokat a döntéshozók számára lehetőségeinkről, lépésenkészereinkről, legyen az Akadémia a nemzetstratégiai tanulmányok készítésével – ahogy ő mondta – a „nemzet tanácsadója”.

Ebben a tanulmánykötetben kereken 125 szerző neve szerepel. Ez nem jelenti azt, hogy 125 tanulmányban Glatz Ferenc dicséretét hangoztatnák. A szerzők nem Glatz Ferencről

írtak tanulmányokat, hanem saját alkotómunkájukról, amelyek azonban valahol és valahogy kapcsolódtak az Akadémia korábbi elnökének kezdeményezéseéhez.

Az összefüggések jobb megértéséhez szükségesnek látszik felidézni azt a korszakot, és benne az Akadémia történetét, amelyben ezek a művek megszülettek.

Glatz Ferenc két hároméves cikluson keresztül volt az Akadémia elnöke. Az első ciklus 1996 májusától 1999 májusáig tartott. A szavazáskor három jelölt neve szerepelt a listán. Glatz Ferenc többségi szavazással kezdte el az elnöki funkció ellátását. A második ciklus 1999 májusától 2002 májusáig tartott. Kettős jelölés volt, és ezúttal is Glatz Ferenc kapta a szavazatok többségét.

1996 májusáig rendeződött az Akadémia státusa, feladatköre. Mindezt az 1994-ben (tehát még Glatz előtt) elfogadott akadémiai törvény biztosította, amelyet az Országgyűlés 1994. március 28-án 214 igen, 1 nem szavazattal és 3 tartózkodással fogadott el. Nyugodtan mondhatjuk, hogy egyhangú és támogató szavazás volt mind a kormánykoalíció, mind pedig az ellenzék részéről. Aznap azt írtam a naplómbe, hogy okos kompromisszum született, mintegy öt-nyolc évre stabilizálhatja az Akadémiát. Tévedtem, mert tizenöt évig volt hatályban a törvény (leszámítva néhány ki-

* Elhangzott 2011. május 5-én, az MTA Dísztermében.

sebb eljárási módosítást), és csak 2009-ben került sor jelentősebb változtatásra az új helyzetnek és adottságoknak megfelelően.

Az 1994-es akadémiai törvény előkészítése, társadalmi, politikai és szakmai elfogadtatása közel hét-nyolc év vitájának eredménye. Ennek során nagyon szélsőséges nézetek is felszínre kerültek. Megemlítek egy esetet ezek közül, mert valószínűleg a történeti anekdoták tárába kívánkozik. Valamikor a kilencvenes évek első felében egy országgyűlési párt képviselője hivatalosan egy olyan módosító indítványt nyújtott be, hogy az akadémikusi címét és a vele járó kedvezményeket csak öt évre ítéljék oda. Öt év után értékeljék az adott személy munkásságát, elsősorban abból a szempontból, hogy mit alkotott. Ha keveset alkotott az elmúlt öt évben, akkor vonják vissza az akadémikusi címet és a kedvezményeket. Szerencsére az olimpiai- és világbajnokok esetében hasonló javaslat nem hangzott el.

Melyek voltak a legfontosabb eredmények az Akadémia számára a törvénynek köszönhetően?

– Megmaradt az Akadémia, a kutatóintézetekkel együtt.

– A tagok és doktorok tiszteletdíjat kaptak, amit Glatz Ferenc idején tovább növeltek.

– Saját törzsvagyonyhoz jutott az MTA.

– A kétszáz doktor közgyűlési képviselővel társadalmilag megerősödött a testület.

Az igazság kedvéért azt is meg kell mondani, hogy az Akadémiát bíráló megjegyzések között több olyan észrevétel volt, amit kisebb-nagyobb viták után elfogadott a vezetőség és a tagság, és ezek beépültek az új szervezési és működési rendbe. Ilyen például a nem akadémikusok közül választott doktor képviselők részvétele a Közgyűlés munkájában, kivéve az akadémikusi tagválasztást és az akadémiai vezetés felsőbb szintjeit.

Vagyis Glatz Ferenc egy olyan Akadémia élére került, ahol nem a befelé forduló védekező mechanizmusok uralkodtak, hanem a kifelé nyitott tevékenység, amely a társadalom számára közhasznót kívánt adni. Glatz Ferenc jól felismerte ezt az új helyzetet, és ezért kezdeményezett különféle akciókat. A tagság is támogatta az elnököt ebben az irányváltásban. Az elnök nagyon sok új tevékenységi irányzatot indított el, amelyek kiegészítették, gazdagították az alapvető és elsődleges akadémiai feladatot; az új ismeretek feltárását a tudományok valamennyi területén, illetve ezek társadalmi hasznosításának elősegítését. Egyúttal a belső szervezetet is javította a kutatóhálózat konszolidációjával.

Az ő elnöki tevékenységéhez kötődik az Akadémia kultúrnemzeti alapokra helyezése, az 1920-ban az állam határain kívülre szorult magyar kutatók és intézmények szerves beépítése a magyar nyelvű tudományszervezetekbe. Elnöksége alatt történt az első nyitás a vállalkozói társadalom és a tudomány szélesebb közönsége felé is. Megkezdődött az Akadémia belső szervezetének, működésének hozzáigazítása az új tudományos, társadalmi és közéleti szerepvállalásokhoz. Megfogalmazása szerint kialakult az Akadémia hármaskör funkciója: tudományos műhely, a magyar kutatói társadalom érdekképviselője és a nemzet tanácsadója.

Hogyan lettem én ennek a tisztelgő kötetnek a szerkesztője? Ennek oka, hogy annak idején én voltam a Nemzeti Stratégiai Kutatószervezet Programbizottságának társelnöke, Glatz Ferenc mellett. Így nem zárkozhattam el e megtisztelő, de nagyon nehéz feladat ellátásától. De nem egyedül végeztem a munkát, kiváló technikai szerkesztők segítettek.

Szelektálni kellett témák és tanulmányok között, elsősorban a nemzetgazdasági kuta-

tások eredményeiből áttekintést adó fejezetekben. Ugyanis sokan vettek részt annak idején az alaptanulmányok megírásában. A stratégia-programokban és az ehhez kapcsolódó műhelytanulmányokban kerekén nyolcszáz szerző szerepelt, közülük mintegy száz akadémikus. A válogatás elkerülhetetlenül szubjektív megközelítéseket is tartalmazhat. Jó páran nem kerültek be a kiadványba, pedig bizonyára szívesen vették volna a felkérést. Minden kritikát – és így a felelősséget is – magamra vállalok ezen a téren, és elnézést kérek mindenkitől, aki ezért neheztel.

Az *Akadémia kultúrnemzeti alapokon* fejezetbe válogatott írások a nemzet szerves részét képező magyar tudományosság problémáival foglalkoznak. A további fejezetek: A szaktudományok helyzetéről, jövőjéről • Világképünk tudományos megalapozásáért • A társadalomtudományok egyenrangúságáért • A kutatóhálózat konszolidációja • Működőképes tudományszervezet

Ezek a fejezetek egyéb fontos területekről villantanak fel részleteket.

Glatz Ferenc elnöki ciklusainak egyik sajtós és különleges eseménye volt, hogy 1998-ban az országgyűlési választások eredményeként a szocialista-liberális kormánykoalíciót konzervatív-keresztény világnézetű koalíció váltotta fel a FIDESZ vezetésével. Mivel 1999 tavaszán került sor az akadémiai vezetés újraválasztására, a folyosói találgatások azt sugalmazták, hogy az új koalíció – közvetett eszközökkel – nem fogja preferálni Glatz újraválasztását. Nem így történt. Kiszivárogtatták, hogy az új politikai erők nem avatkoznak be az akadémiai választásokba. Rábízták az akadémikusokra, hogy úgy döntsenek, ahogy a legjobbnak vélik, és a politika tiszteletben fogja tartani a tagság állásfoglalását. Glatz Ferenc 57%-os többséggel lett újra elnök az

Akadémián. Az elnöknek hamarosan sikerült korrekt munkakapcsolatot kialakítania a kormányzati vezetőkkel és szervezetekkel. Nyilvánvaló, hogy politikai rutinja és helyzetfelismerő készsége is elősegítette a kölcsönösen előnyös partnerségi viszony kialakítását.

Visszatérek a kiadványhoz. Túlzás nélkül mondható, hogy rekordidő alatt készült el. Hét hónap állt rendelkezésre, amiből az első kettő a koncepcionális tartalmi kérdések vitájával telt. Ezek után következett a szelektálás a szerzők és a témák területén. Nem könnyű feladat 125 szerzővel együtt dolgozni – és a szoros határidőt is betartani –, de nem lehetetlen. Következett a meglévő – vagy meglévő, de módosítást igénylő – fejezetrészek kiválasztása, illetve új szövegek kérése. Ezek sokszor szerkesztést is igényeltek. A véglegesnek szánt részeket jóváhagyásra el kellett küldeni a szerzőknek. Mindez nagyon időigényes feladat. Nyilvánvaló, hogy esetenként bonyolult egyeztetésekre is szükség volt.

Külön nehézséget jelentett az az örvendetes tény, hogy a vártnál nagyobb érdeklődés mutatkozott a tanulmánykötetben való megjelenésre. A statisztikai valószínűség alapján 70–75%-os pozitív válaszra számítottunk a felkéréseknél, ehelyett 98%-os igény mutatkozott. Ez is oka, hogy a kiadvány ilyen vastkosra sikeredett.

A végére már csak a nyomdai előkészítés aprólékos munkája maradt. Kiváló technikai szerkesztő munkatársaim ezt a nehézséget is megoldották.

A mai összejövetel meghívóján három név szerepel: Pálinkás József, Glatz Ferenc és Láng István. A véletlen úgy hozta, hogy ez a három személy nem ma találkozott először. Dolgoztak ők együtt már korábban is. A tanulmánykötet egyik fejezete tartalmazza az idevágó részleteket. Az esemény a Budapesten meg-

rendezett Tudomány Világkonferenciája volt; a magyar kormány meghívására az UNESCO és az ICSU a mi fővárosunkban tartotta ezt a nagyszabású rendezvényt. A helyi Nemzeti Szervező Bizottság elnöke a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, Glatz Ferenc volt, a társelnök Pálinkás József oktatási és tudományos ügyekben illetékes politikai államtitkár, a testület titkára pedig Láng István, az MTA korábbi főtitkára, aki egyúttal a logisztikai feladatokat ellátó munkacsoportot is vezette.

Ezt megelőzően Glatz Ferenc meggyőzte a Horn-kormányt, hogy hívja meg Budapestre a Világkonferenciát, és ajánljon fel 500 ezer dollár támogatást. Láng az UNESCO és az ICSU vezetői körül szorgoskodott, hogy számunkra kedvező döntés szülessen. Pálinkás József sokat segített abban, hogy az időközben megalakult Orbán-kormány változtatások nélkül átvállalta a kötelezettségeket.

A Világkonferencia sikeres volt. Én ott voltam az UNESCO Közgyűlésén 1999 novemberében, ahol 73 ország képviselői mondtak köszönetet a magyar kormánynak, a Magyar Tudományos Akadémiának a Világkonferencia megtartásáért. Felemelő érzés volt. Ennek a rendezvénynek a szervezéséről is található egy összefoglaló a tanulmánykötetben.

Mi az üzenete ennek a tanulmánykötetnek? Az Országgyűlésnek, a kormánynak és a magyar társadalomnak azt üzeni ez a kiadvány, hogy a hazai tudománynak még hihetetlenül nagy és gazdag tartalékai vannak, amelyek hozzájárulhatnak a rövid-, közép- és hosszú távú nemzetgazdasági célkitűzések kijelöléséhez és az oda vezető út sikeres megvalósításához. A tudományok művelői készek arra, hogy tevékenyen vegyenek részt ezekben a folyamatokban.

Kulcsszavak: *nemzet tanácsadója, elnök, integráció, nyitás, világkonferencia*

